

Monumenten en Boeren, Burgers en Buitenlui

Kindermonumentendag in Midden-Delfland 2017

Lesbrief voor de groepen 7 van de basisscholen in Midden-Delfland

Deze les is de voorbereiding voor de Kindermonumentendag 2017.

Zoek zelf of samen met andere leerlingen de antwoorden op de vragen. Als je iets niet begrijpt, vraag je het aan de meester of juf. Veel succes!

Rina Visser/Historische Vereniging Oud-Schipluiden

Inleiding

Vraag 1

Monumenten

Deze lesbrief gaat over **Monumenten**. Dat zijn oude en bijzondere gebouwen of bouwojecten, zoals huizen, kastelen, kerken of boerderijen, maar ook bijvoorbeeld bruggen en molens.

Afb. 1

Afb. 2

Afb. 3

Deze monumenten staan in een van de drie dorpen van Midden-Delfland: Schipluiden, Maasland, en Den Hoorn. Herken je ze?

Afb. 1 is in

Afb. 2 is in

Afb. 3 is in

1a Ken jij nog andere monumenten in het dorp waar jij woont? Noem er nog eens twee:

1.

2.

Vraag 2

Boeren, burgers en buitenlui en de stads- of dorpsomroeper

In deze lesbrief gaat het niet alleen over de **monumenten**, maar ook over de **mensen** die vroeger in die monumenten woonden en werkten: **de boeren, de burgers en de buitenlui**.

De **burgers** woonden en werkten in de steden en de **boeren** woonden en werkten in het 'ommeland', het land om de stad heen. Tegenwoordig noemen we het land buiten de stad 'platteland' of 'buitengebied'.

Met **buitenlui** werden mensen bedoeld die van buiten de stad of streek kwamen en geen vaste woonplaats hadden. Het konden reizigers zijn of handelaren, die hun producten op markten aanboden, of mensen die tijdelijk meehielpen op het land. En soms bleven deze mensen hier wonen.

Boeren, burgers en buitenlui! Zo werden de mensen vanaf de Middeleeuwen aangesproken door de zogenaamde **stads- of dorpsomroeper**, die daarmee zijn bericht begon.

Afb. 4 De dorpsomroeper

Bekijk afb. 4 en lees de in oud- Nederlands geschreven tekst:

De Dorps- en Stadsomroeper was in vroeger tijd een man van beteekenis. Wie iets verloren of gevonden had; als er een verkooping zou plaats hebben of zeevisch aan de markt was en meer dergelijke zaken, dan werd het den omroeper opgedragen, aan de hoeken van straat en steeg, den bewoners bijeen te roepen door op zijn koperen klankbord te slaan en met luider stem te verkondigen wat hij te zeggen had.

Beantwoord nu de vraag:

2a Wat was de functie van een stads- of dorpsomroeper?

.....

2b Hoe trok hij de aandacht van de mensen? Kijk goed naar de afb. 5 en 6 en noem twee manieren

1 2.

Afb. 5 en 6 Oude foto's van stads- of dorpsomroepers

2c Vergelijk de afbeeldingen 7 en 8 met elkaar.

Noem twee overeenkomsten tussen de twee omroepers

1 2.....

Welke verschil valt je op tussen de twee omroepers?

.....

Afb. 7 en 8 Stads- of dorpsomroepers op Delfts blauwe tegels

2d Wat zouden in de 17^e of 18^e eeuw **belangrijke boodschappen** geweest kunnen zijn die de omroeper moest doorgeven?

Schrijf ze hieronder op:

Boeren, burgers en buitenlui!

- De burgemeester kondigt aan dat
 - De schout (de politiecommissaris) roept op om
 - Handelaar biedt te koop aan
- (Zie ter inspiratie de afbeeldingen hieronder)

Afb. 9 Een Middeleeuws winkelstraatje

Afb. 10 De koeienmarkt in Delft, de Beestenmarkt

Vraag 3: Tegenwoordig zijn er geen stads- of dorpsomroepers meer. Het verspreiden van nieuws of belangrijke informatie gaat nu op een hele andere en snellere manier.

Noem drie manieren hoe wij het nieuws en nieuwtjes te weten komen:

1 2. 3.

Vraag 4

De boeren van Midden-Delfland

Het Midden-Delfland gebied is al eeuwenlang een gebied waar de mensen leefden van akkerbouw en veeteelt. Al sinds de Romeinse tijd werd in Midden-Delfland voedsel voor de stad geteeld. De melkveehouderij is altijd heel belangrijk geweest voor Midden-Delfland en is het nog steeds. Melk, boter en kaas uit het Midden-Delfland gebied zijn al vanaf de Middeleeuwen heel bekend en gewild in Delft. Vooral de boter en kaas van de boerderijen van het kerkdorp 't Woudt.

Hieronder zie je een afbeelding van het kerkdorp 't Woudt uit 1807.

Afb. 11 Aquarel Gezicht op 't Woudt, 1807

De schilder van de aquarel stond aan het begin van de weg die naar 't Woudt leidt. Die weg is er nog steeds. Bijzonder is dat er veel hetzelfde is gebleven.

Stel je eens voor: Als je vandaag op dezelfde plek zou staan en een foto zou maken, welke verschillen zou je dan zien? (Denk bijv. aan vervoer etc.)

Wat denk jij? Wat zou er niet of nauwelijks veranderd zijn? En wat wel?

Veranderd is:

.....

Niet veranderd is:

.....

Vraag 5

Woudtse boter en Harnaschkazen

Van de boerderijen van 't Woudt is bekend dat ze goede boter en kaas maakten. De Woudtse boter en de Harnaschkazen werden onder andere verkocht op de markt in Delft. De kwaliteit van de boter werd door de stad Delft streng bewaakt. Er waren speciale mensen in dienst, keurmeesters, die ervoor zorgden dat er geen Woudtse boter vermengd kon worden met boter van elders.

5a. Waarom was het belangrijk dat de Woudtse boter niet met andere boter vermengd werd?

.....

De Woudtse boter en kaas werd niet alleen aan Delft geleverd. De graaf van Holland, die in Den Haag woonde, was bijvoorbeeld een belangrijke klant van de Woudtse boter. Er werd zelfs Woudtse boter en Harnaschkaas geleverd aan rijke inwoners van Brussel, Antwerpen en Gent!

5b Kun je nu uitleggen waarom de boeren vroeger zo belangrijk waren voor de stedelingen en ook de stedelingen voor de boeren?

.....
.....

Is dat nog steeds zo denk je?

.....

Vraag 6

Het vervoer van mensen en goederen – de trekvaart en de trekschuit

Het water was tot de vorige eeuw de belangrijkste transportroute van Midden- Delfland. Producten als bier, boter, kaas, graan en groente maar ook bouwmaterialen werden lange tijd uitsluitend over water vervoerd.

Om mensen en goederen naar de stad of elders te brengen werd gebruik gemaakt van trekschuiten.

Afb. 12 Een trekschuit, voortgetrokken door een paard dat op het jaagpad loopt.

De trekschuit werd, zoals de naam al zegt, getrokken of zoals de mensen dat vroeger zeiden, gejaagd. Het jagen van de schuiten, dat deden de paarden. Op het paard zat een jongen of man, die het paard aanstuurde, de jager.

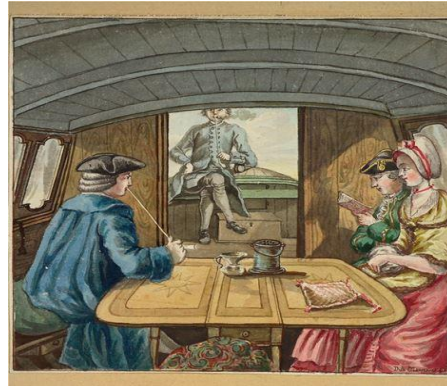
6a Kijk eens goed naar afb. 12. Hoe wordt de boot door het paard getrokken?

.....

Voor de paarden werden langs de vaarroutes speciale trekpaden of jaagpaden aangelegd. Dat werd betaald door de steden die door de trekvaart aan elkaar werden verbonden.

Afb. 13 De trekschuit, jaagpad, paard en jager

Afb. 14 In de roef van de trekschuit

De trekvaarten werden gebruikt voor het vervoer van personen, post maar ook goederen, bijv. vis uit Vlaardingen die naar de markt in Delft gebracht moest worden. Als passagier kon je op het dek zitten of in de kombuis of tussen de goederen in het vooronder.

De trekschuit was voor iedereen, rijk en arm zat naast elkaar!

6b Wat doet de man links aan de tafel op afbeelding 14?

De man

In de 17^e eeuw, die ook wel de Gouden Eeuw wordt genoemd, ontstonden er in Holland vaste trekschuitdiensten, die zowel personen als goederen vervoerden. Je wist precies hoe laat je de trekschuit kon nemen!

Als je vanuit Midden-Delfland je familie in Delft wilde bezoeken, nam je dus de trekschuit. Of je ging met een rijtuig, bijvoorbeeld een tilbury (zie afb. 15)

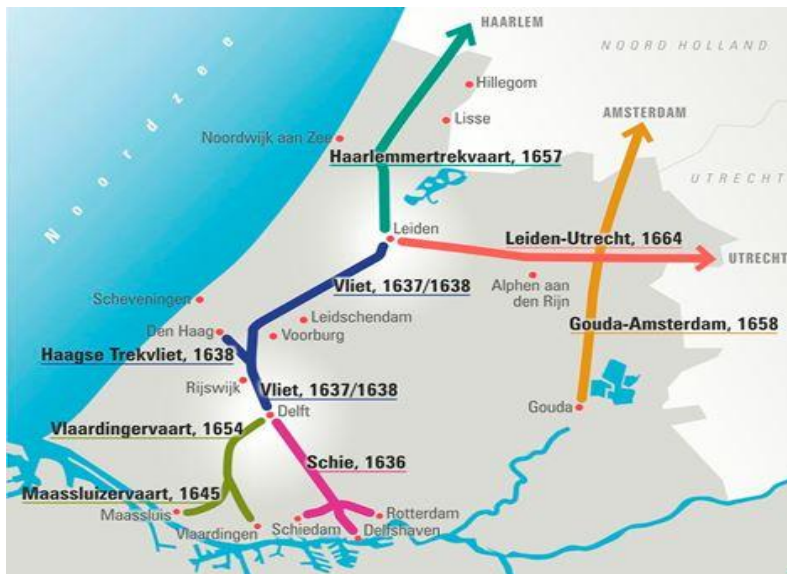
En wanneer je geen geld had, nam je de 'benenwagen'. Weet jij wat dat betekent?

6c Dat betekent dat

Afb. 15 Een zogenaamde tilbury - een rijtuig voor rijke mensen

Kaart trekvaartroutes

Afb. 16 Op deze kaart zie je de route lopen van Maassluis (via Maasland, Schipluiden en Den Hoorn) naar Delft, maar ook naar andere steden.

6d Schrijf op met welke andere steden werd Delft door de trekvaartroutes verbonden?

.....

6e De trekschuit wordt wel de **intercity** van de Gouden Eeuw (17^e eeuw) genoemd.

Een intercity is een snelle trein. Waarom zou de trekschuit daarmee vergeleken worden?

Omdat.....

Tip: Vergelijk met andere vervoersmiddelen in die tijd (bijv. paard, rijtuig, zeilschip) en hun snelheid en comfort.

Er is wel heel veel veranderend in het vervoer van de afgelopen 150 jaar!

6f Met welke vervoersmiddelen kun jij nu reizen naar bijvoorbeeld Den Haag of Rotterdam?

Noem er drie

1..... 2. 3.

Weet je er nog meer? Noem ze hier! 4 5.....

Vraag 7

Attributen voor de trekvaart

In het landschap zijn er nog bepaalde elementen die ons herinneren aan de trekvaart, zoals de plaatsen waar de schuiten konden aanmeren om bijv. goederen of personen op de boot te kunnen brengen, bruggetjes en zogenaamde rolpalen.

Hieronder zie je een Afbeelding van een **rolpaal** en van een **bruggetje met één verlaagde kant**.

Afb. 17 Rolpaal bij Schipluiden

Afb. 18 Bruggetje met verlaagde kant langs de Schie

Vraag 7a Weet jij waarvoor de rolpaal nodig was? En waarvoor was een kant van het bruggetje verlaagd?

De rolpaal is nodig om:

Verlaagde kant van het bruggetje is nodig om

Vraag 8

Langs de trekvaartroutes zijn altijd **herbergen** te vinden. Een herberg was een soort eetcafé waar je ook kon overnachten.

Waarom, denk je, waren er herbergen nodig voor tijdens het reizen met de trekschuit? Noem drie dingen (denk ook aan de paarden!):

1. 2. 3.

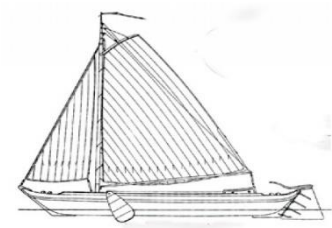
Vraag 9

Het verdwijnen van de trekvaart

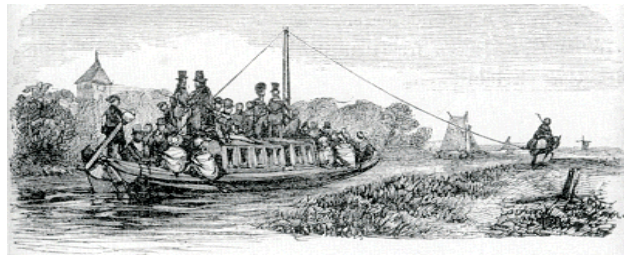
Aan het einde van de 19^e eeuw neemt het vervoer per trekschuit af. Waarom denk je?

a. Omdat

Andere schepen, Westlanders genaamd, namen in dit gebied toen het vervoer van tuinproducten over.

Afb. 19 Tekening van een Westlander

Afb. 20 Trekschuit

9b Er is een groot verschil zichtbaar tussen een Westlander en een trekschuit. Kijk goed naar beide plaatjes.

Een Westlander heeften een trekschuit niet.

Wil je meer weten over de trekvaart? In Maasland, Den Hoorn en Schipluiden staan langs de trekvaartroute speciale zuilen met informatie (in Maasland bij kruising Trekkade en Kerkweg; in Schipluiden bij de Valbrug en in Den Hoorn bij de Pitstop aan de Hoornsewal)

Afb. 21 Informatiezuil Trekvaartroute in Maasland

Vraag 10

Rijke burgers, edelen en kasteel Keenenburg

Het land van de boeren was vaak niet hun eigendom. Het behoorde tot bijvoorbeeld een klooster. Of het land was het bezit van rijke burgers, die vaak van adel waren en belangrijke functies vervulden. In Maasland bijvoorbeeld, waren het de ridders van de Duitse Orde, een liefdadige ridderlijke orde, die huizen en landerijen bezaten. Met de opbrengsten werden zieke en arme mensen geholpen. Sommige Delftse kloosters bezaten grond en boerderijen in 't Woudt.

De boeren moesten de landeigenaar betalen met geld maar ook met producten van het land.

De rijke mensen en de edelen bouwden vaak de mooiste buitenverblijven op het platteland.

In Schipluiden werd rond 1411 **kasteel Keenenburg** gebouwd. Helaas is het in 1798 afgebroken.

Een van de belangrijkste bewoners was de edelman Otto van Egmond die ook een huis in Den Haag had. Voor zijn werk als bestuurder van het gewest Holland moest hij vaak in Den Haag zijn. Een gewest is wat wij nu provincie noemen. Hij was dus een belangrijk man! Daarnaast bezat Otto ook bijna 75 hectare land in de omgeving van Schipluiden.

Een oppervlakte van 75 hectare is heel veel land. Kun je uitrekenen hoeveel voetbalvelden dat zijn?

Een voetbalveld is ongeveer 7500 m². Zoek nu op: hoeveel m² is 1 hectare? Als je dat gevonden hebt kun je uitrekenen hoeveel voetbalvelden 75 hectare is.

a. Het zijn voetbalvelden.

Daarnaast bezat Otto van Egmond de visserijrechten van Maasland. Dit betekent dat hij recht had op alle vis uit de vaarten. Hij verpachtte dit recht aan enkele bewoners, die hem hiervoor geld en verse vis moesten leveren. Ook bezat hij het recht om zwanen te houden. Het zwanenrecht toont aan dat de bewoners van een kasteel belangrijk waren.

b. Kijk heel goed naar de afbeelding hieronder. Hoe zie je dat de bewoners van de Keenenburg het zwanenrecht hadden?

Afb. 22 Kasteel Keenenburg

De edelen kregen van de graven van Holland ook de opdracht om de waterwegen te controleren en om ervoor te zorgen dat er geen overstromingen kwamen.

c. Waarop moest Otto van Egmond speciaal letten om ervoor te zorgen dat er geen overstromingen kwamen?

.....

Vraag 11

Kerken voor boeren burgers en buitenlui

Kerken zijn er voor iedereen. En dat is nog steeds zo. Boeren, burgers én de rijke en invloedrijke mensen, kwamen op zondag allemaal naar de kerk. Maar in die tijd zaten de rijke en belangrijke mensen apart van de andere mensen, op eigen vaste zitplaatsen. Vaak had een kerk een zogenaamde **herenbank**. Het wordt ook wel **familiebank** genoemd. Ook de Dorpskerk in Schipluiden heeft twee herenbanken. Een van de herenbanken is de Keenenburgbank, die werd betaald door de bewoners van kasteel Keenenburg.

Afb. 22 Op de afbeelding hiernaast zie je zo'n herenbank.

De heren zaten op de achterste rij in de bank, de vrouwen op de voorste rij

a. Waarvoor dienden de haakjes aan het schot achter de rij van de heren?

De haakjes werden gebruikt om

.....

Afb. 23 Herenbank in Dorpskerk Schipluiden

Veel mensen kwamen lopend naar de kerk. Ze moesten soms grote afstanden door de polders afleggen om naar de kerk te komen. Deze paden door de polders, de **kerkenpaden**, herinneren daar nog aan.

11b Ook in Midden-Delfland zijn nog een Kerkenpaden. Noem er twee.

1 2

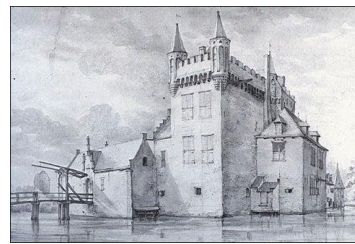
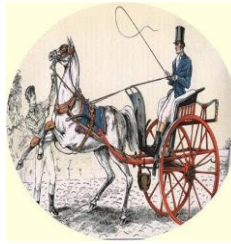
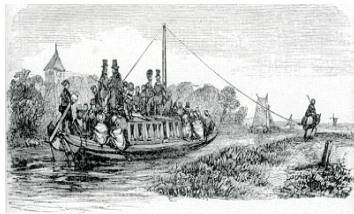
Tip: als je het niet weet of niet kunt vinden: <http://cultuur.middendelfland.net/kerkepaden/>

11c De rijke mensen en de edelen hoefden niet te lopen. Hoe kwamen zij naar de kerk?

Met

Vraag 12.

Je hebt door deze lesbrief vast veel nieuwe dingen geleerd over boeren, burgers en buitenlui en hun monumenten.

Schrijf hieronder op wat het meest interessante is dat je uit de lesbrief hebt geleerd:

Ik vond het meest interessante wat ik uit de lesbrief heb geleerd :

.....

.....

.....

.....

Heel veel plezier op Kindermonumentendag!